

AFYONKARAHİSAR KENT MÜZESİ
ARAŞTIRMALARI
CİLT I

**AFYONKARAHİSAR KENT MÜZESİ
ARAŞTIRMALARI**

CİLT I

Editör

Doç. Dr. Cihad CİHAN

Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları

Afyonkarahisar-2018

**AFYONKARAHİSAR
KENT MÜZESİ ARAŞTIRMALARI
CİLT I**

AFYONKARAHİSAR BELEDİYESİ

Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Kültür Yayınları

Yayın No: 55

Editör:

Doç. Dr. Cihad CİHAN

ISBN

978-605-81376-3-9 (Tk)

978-605-813-4-6 (1.c)

Redaksiyon

Mehmet SARLIK

Grafik Tasarım

Ramazan Gölcük

Baskı&Cilt

Karaman Ofset Matbaacılık

Afyonkarahisar

KENT MÜZEMİZ

Afyonkarahisar Belediyesinin 55. yayını ile yeni bir seriye daha başlıyoruz.

Kurulum hazırlıklarını sürdürdüğümüz Kent Müzemize ilişkin olarak araştırmalarını bir süredir devam ettiren akademik kadromuz “Afyonkarahisar Kent Müzesi Araştırmaları” ismiyle Afyonkarahisar’ın tarihi, kültürel ve unutulmaya yüz tutmuş değerlerinin tanıtılması ve korunmasını sağlayacak bir çalışmaya birlikte imza attılar.

Kent Müzesi için, Afyon Kocatepe Üniversitemiz ile birlikte titizlikle sürdürülen ön hazırlıklarda ayrı konularda on araştırma projesi Belediyemize teslim edilmiştir. Tamamen gönüllülük esasıyla akademisyenlerimizin yaptığı bu çalışmalar her türlü takdirin üzerindedir. Katkıda bulunan tüm akademisyenlerimize Afyonkarahisarlılar adına teşekkür ediyorum. Projenin Koordinatörü Doç. Dr. Turan Akkoyun, Koordinatör Yardımcıları; Doç. Dr. Uğur Cengiz Erişmiş ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karazeybek, Editör Doç. Dr. Cihad Cihan ile konu uzmanı olarak hakem değerlendirmesi yapan akademisyenlerimize proje için gösterdikleri çabalardan dolayı Afyonkarahisarlılar adına şükranlarımı sunuyorum.

2015 yılının Ağustos ayında başlayan Kent Müzesi kurma çalışmalarımız, o günden bu yana hacimlenerek devam etmiştir. Proje çalışmaları tamamlanan Kent Müzesi için Çavuşbaşı Mahallesi’nin tarihi dokusu içinde uygun mimari yapıda oluşturulan mekânda; kentin yerleşimi, gelişimi, gelenek ve görenekleriyle, kültürü, sanatı ile maddi ve manevi zenginliklerini tanıtacağız. Kent Müzemizi oluşturacağımız alanla ilgili olarak ortaya çıkan imar itirazı giderildiğinde yapım ihalesini de tamamlayacağız. Sergi salonları, maket salonu, konferans salonu, kütüphane, atölyeler, kafeterya ve satış ünitelerinin yer alacağı Kent Müzemizde bilinen 5000 yıllık tarihimize birlikte değerlerimiz de ziyaretçilerine tanıtılacak ve yaşatılacak.

Kent Müzeleri; geçmişini ve değerlerini tanıyamadan sanal dünya ile tanışan yeni nesil ile bu değerlerimizle tanışmış olmasına rağmen unutmakta olan insanımıza kendini, değerlerini ve mekânlarını öğretecek. Onları bizzat bu maddi ve manevi değerlerle yoğuracak. Kentlilik bilincini, bir kente ait olmayı, değerlerimizi tanımayı bir imkân olarak sunacak.

Kültürel mirasa sahip çıkarak tarihi Genelioğlu Konağı'nı Kültür ve Sanat Evi olarak düzenleyen Belediyemiz, Afyonkarahisar için bir ilki yaparken kamuoyundan büyük bir teveccüh görmüştür. Kent Müzesi için bağışta bulunmak isteyen halkımızın katkılarını da alarak Kültür ve Sanat Evi'nde sergileyen Belediyemiz, Kent Müzesi için yapılacak ön hazırlıklarda bile ne kadar hassas olduğunu göstermiştir.

Kent Müzesi, kentin kimliği ve kendisidir. Bu vesile ile Kent Müzesi oluşturma fikrimizi ortaya koyarak başladığımız çalışmalarda bize destek sağlayan tüm kesimlere; şahıslara, kurum ve kuruluşlara can-ı gönülden teşekkür ediyorum.

İnanıyorum ki, 2015 Ağustos'undan bu güne kadar yaptığımız çalışmalar Kent Müzemizin açılması ile taçlanacaktır. Kitabın basılmasında görev alan Kültür ve Sosyal İşler Müdürümüz E. Emel Sarlık, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü çalışanları, Grafiker Ramazan Gölcük ile kitabın son kontrollerini yapan Yüntaş Genel Müdürümüz Mehmet Sarlık'a katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Afyonkarahisar Kent Müzesi Araştırmaları serimizin birinci cildini Afyonkarahisarlılara, araştıran, okuyan ve öğrenmek isteyen herkese hediye ediyorum.

Burhanettin ÇOBAN

Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Kent müzeleri, iletişim ve eğitim misyonuna ağırlık veren, görsel malzemeleri sergileyen, başta bilişim olmak üzere ileri teknolojiden yararlanan, sergilere, etkinliklere öncelik tanıyan, yaygınlık kazandıran kurumlardır. Hızlı bir kentleşmenin yaşanması, tarihî birikimin ürünü kültürel varlıkları, eserleri daha da kıymetli hale getirir. Kent müzeleri kültürel kayıplara ağırlık vererek, kentin sosyal ve kültürel sürekliliğine katkı sunarlar. Kentin renkliliğini, kültürel mirasını, unutulmaya yüz tutmuş değerlerini ve hayat tarzını kent müzeleri tek bir binaya sığdırarak hatırlatma görevi üstlenmektedirler.

2023, 2053 ve 2071 gibi hedeflere kilitlenen Türkiye Cumhuriyeti'nin arzuladığı yere ulaşması, yerelden genele aksamadan sağlıklı bir gelişim bilimsel gayret ile mümkün görünmektedir. Afyonkarahisar'da bir kent müzesi kurulması düşüncesi geçmişte zaman zaman dile getirilmiştir. Ancak bu düşünce Belediye Başkanı Burhanettin Çoban döneminde hayata geçirilebilmiştir. Afyonkarahisar Kent Müzesi çalışmaları Afyonkarahisar Belediyesi tarafından 25.08.2015'de tanıtım toplantısıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Bu müze ile Afyonkarahisar kent belleğini oluşturmak, çok yönlü kültürel ve sosyal unsurları ortaya koymak, kimliği, aidiyeti benimsemek ve kuvvetlendirmek, kültürel gelişimi desteklemek, kent modeli ortaya koyarak ulusal ve uluslararası düzeyde şehri tanıtmak, Afyonkarahisar sevgisini aşlamak, eğlenerek öğrenmeyi gerçekleştirmek amaçlanmaktadır.

Afyon Kocatepe Üniversitesi de bu çalışmalara akademik altyapıyı oluşturacak araştırma projeleriyle katkı sunmaya çalışmıştır. Belediye-Üniversite arasında yapılan görüşmeler sonucunda Afyonkarahisar Kent Müzesi'ne temel oluşturacak kültürel ve doğal varlıkların belirlenmesine ilişkin araştırma protokolü 24.03.2016 tarihinde imzalanmıştır. Protokol gereği, proje yürütücü ve araştırmacıları arasında koordinasyonu sağlamak ve süreci yönetmek üzere Doç. Dr. Turan AKKOYUN koordinatör, Doç. Dr. Uğur Cengiz ERİŞMİŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARAZEYBEK koordinatör yardımcısı olarak görevlendirilmişlerdir. Koordinatör ve yardımcıları tarafından, Afyonkarahisar Kent Müzesi'nin akademik araştırma projeleri üzerine tesisi için arkeoloji, tarih, sosyoloji, güzel sanatlar, iletişim, turizm, ekonomi, gastronomi ve mutfak sanatları, biyoloji gibi farklı bilim ve anabilim dallarına mensup akademisyenlerden gönüllülük esasına dayanan bir kadro oluşturulmuştur. Bu akademik kadro protokolde tespit edilen on bir araştırma projesini 2016 yılında tamamlayarak koordinatörlere teslim etmiştir.

Bu araştırma projelerinin yürütücü ve araştırmacıları yapılan çalışmaların yayımlanarak ilim camiasına ve kamuoyuna takdim edilmesini talep etmişlerdir. Belediye yönetimi, projelerin yayımlanması talebini samimiyetle destekleyerek her türlü imkânını seferber etmiştir. Koordinatörler ve proje yürütücüleri arasında yapılan toplantıda editörlük görevi şahsıma tevdi edilmiştir. Her bir proje, Afyon Kocatepe Üniversitesi ve diğer üniversitelere mensup, sahanın uzmanı olan iki hake-min değerlendirmesinden geçmiştir. 2015 yılı projeleri üç cilt halinde hazırlanarak başlıkları ayrı bölümler halinde tasnif edilmiştir.

Bu eserin hazırlanmasında pek çok kişinin emeği bulunmaktadır. Başta araştırma projelerini gönüllülük esasına göre hazırlayan yürütücü ve araştırmacılara, bu çalışmaları değerlendiren hakem kuruluna, Belediye Başkanı Sayın Burhanetin ÇOBAN'a, Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Karakaş'a, Başkan Yardımcısı Ayfer ÖRTEN'e, Belediye Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Emel SARLIK'a, Belediye personeli Ahmet ÇOBAN ve Ramazan GÖLCÜK'e, Sanat Tarihçisi Zatinur TUR'a teşekkür etmeyi bir borç bilir, eserin hayırlara vesile olmasını dilerim.

Editör

Doç. Dr. Cihad CİHAN

Afyonkarahisar-Aralık 2017

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ali Gazel Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü	Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Prof. Dr. Ercan TAŞKIN Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret Finansman Bölümü	Prof. Dr. Esra Değerli SARIKOYUNCU Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr. Ferudun ATA Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	Prof. Dr. Mevlüt Çelebi Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü	Prof. Dr. Mustafa GÜLER Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr. Özdemir Koçak Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	Prof. Dr. Özer Küpeli Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü
Prof. Dr. Safiye Elif Korcan Uşak Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu	Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
Prof. Dr. Vehbi Günay Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	Prof. Dr. Yusuf Ayönü Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Doç. Dr. Alper Başer Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	Doç. Dr. Burhan KILIÇ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Yiyecek ve İçecek İşletmeciliği Bölümü
Doç. Dr. Eyup Başkale Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü	Doç. Dr. M. Zahit YILDIRIM Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	Dr. Öğr. Üyesi Hakan YILMAZ Anadolu Üniversitesi-Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Necdet Bilgi Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Nurhan Kara Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Selim Kaya Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü	Dr. Öğr. Üyesi Selim Pullu Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Ufuk UĞUR Ordu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema ve Televizyon Bölümü	

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	XI

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞLAR BOYU AFYONKARAHİSAR

(Tarih Öncesinden Frig Hâkimiyetinin Sonuna Kadar)

Dr. Öğr. Üyesi Ümit Emrah KURT

1. Afyonkarahisar'ın Tarih Öncesi Çağları.....	1
1.1. Afyonkarahisar'da Neolitik Dönem.....	1
1.2. Afyonkarahisar'da Kalkolitik Dönem.....	2
1.3. Afyonkarahisar'ın Tunç Çağı.....	4
1.3.1. Afyonkarahisar İlk Tunç Çağı Yerleşimleri.....	5
1.3.1.1. Kusura Yerleşimi.....	7
1.3.1.2. Kaklık Yerleşimi.....	9
1.3.1.3. Karaoğlan Höyüğü.....	9
1.3.1.4. Çavdarlı Höyük.....	10
2. Afyonkarahisar'ın Tarihi Dönemleri.....	10
2.1. Afyonkarahisar Orta Tunç Çağı ve Hitit Dönemi.....	12
2.1.1. Dede Mezarı Nekropolü.....	12
2.1.2. Yanarlar Nekropolü.....	12
2.1.3. Daydalı Kaidesi.....	13
2.1.4. Kocaoğuz Steli.....	13
2.1.5. Beyköy Yazıtları.....	13
2.2. Afyonkarahisar'da Frig Dönemi.....	14
2.2.1. Afyonkarahisar'da Yer Alan Frig Taşınmaz Eserleri.....	16
2.2.1.1. Bahşayış Anıtı.....	16
2.2.1.2. Maltaş Anıtı.....	16
2.2.1.3. Aslantaş Anıtı.....	17
2.2.1.4. Yılantaş Anıtı.....	17
2.2.1.5. Kapı Kaya I Anıtı.....	17
2.2.1.6. Kapı Kaya II Anıtı.....	18
2.2.1.7. Aslankaya Anıtı.....	18
3. Afyonkarahisar'da Frig Dönemi.....	14
3.1. Afyonkarahisar'da Yer Alan Frig Taşınmaz Eserleri.....	16
3.1.1. Bahşayış Anıtı.....	16
3.1.2. Maltaş Anıtı.....	16
3.1.3. Aslantaş Anıtı.....	17
3.1.4. Yılantaş Anıtı.....	17
3.1.5. Kapı Kaya I Anıtı.....	17

3.1.6. Kapı Kaya II Anıtı.....	18
3.1.7. Aslankaya Anıtı.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR'DA TÜRK HÂKİMİYETİ

(Selçuklu ve Beylikler Dönemi)

Doç. Dr. Cihad CİHAN

1. Bizans Döneminde Afyonkarahisar (Akroenos).....	25
1.1. Bizans Döneminde Afyonkarahisar ve Çevresindeki Yerleşimler.....	25
1.2. Arap-Bizans Savaşları ve Bölgeye Türklerin Gelmesi.....	28
2. Afyonkarahisar ve Çevresinin Türkler Tarafından Fethi ve Selçuklu Dönemi.....	33
2.1. Anadolu'nun Fethinde Afyonkarahisar Bölgesi.....	33
2.2. Anadolu Selçukluları Döneminde Afyonkarahisar.....	34
2.3. Selçuklu İdari Yapısı İçinde Afyonkarahisar.....	38
3. Moğol İstilas ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahip).....	39
3.1. Moğol Tahakkümü ve Sahip Ata Oğulları Dönemi.....	39
3.2. Germiyanogulları Dönemi.....	42
4. Afyonkarahisar ve Çevresinde Bulunan Selçuklu ve Beylikler Dönemi Eserleri.....	44
4.1. Selçuklular ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar Şehrinin Fiziki Gelişimi.....	44
4.2. Kale ve Köprüler.....	46
4.3. Mescitler.....	46
4.4. Cami ve Külliyeler.....	47
4.5. Medrese ve Kervansaraylar.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR'DA OSMANLI DÖNEMİ CAMİ VE MESCİTLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Zelkif POLAT

1. Akmescit Camii.....	58
2. Arapmescidi (Muslihüddin Mısrî Camii).....	58
3. Arasta (Germiyanlar) Mescidi.....	61
4. Burmalı Camii.....	62
5. Çavuşbaş Camii.....	62
6. Efecik Mescidi (Baş Çeşme Camii).....	63
7. Gedik Ahmet Paşa Camii.....	63
8. İmad Dede (Güdük Minare, Keçepazarı, Öksüzce) Camii.....	67
9. Kâbe (Çavuşzâde) Mescidi.....	68
10. Kasım Paşa (Mısrî) Camii.....	69

11. Kubbeli Mescit.....	70
12. Kurrâ Camii.....	71
13. Kuyulu Mescidi (Camii).....	71
14. Mevlevî Camii (Karahisar-ı Sâhib, Sultan Dîvânî Mevlevîhânesi).....	72
15. Otpazarı (Hacı İsmail) Mescidi (Camii).....	75
16. Sinan Halife-Esen Bey Mescidi.....	75
17. Tâc Ahmet Mahallesi Mescidi.....	76
18. Ulu Cami (Hocabey Camii-Cami-i Kebîr).....	77
19. Umur Bey (Paşa) Camii.....	78
20. Yeni Cami (Cami-i Cedîd).....	79
21. Yoncaaltı (Tevfikkiye) Camii.....	81
22. Yukarı Pazar Mescidi.....	82
23. Zülali Camii.....	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR'DAKİ OSMANLI DÖNEMİ TİCARİ VE SU MİMARİSİ YAPILARINA GENEL BİR BAKIŞ: BEDESTEN, KERVANSARAY, HAN, HAMAM VE ÇEŞMELER

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARAZEYBEK

1. Ticari Yapılar.....	91
1.1. Bedestenler.....	91
1.1.1. Hacı Bekir Tiryaki Bedesteni.....	93
1.2. Kervansaray ve Hanlar.....	94
1.2.1. Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Kervansarayı.....	95
1.2.2. Umur Bey Hanı (Kervansarayı).....	95
1.2.3. Taşhan (Abdullah Efendi Hanı).....	96
1.2.4. Köle Hanı.....	97
1.2.5. Ahmet Paşa Hanı (Müftü Hanı, Mut Hanı, Turunç Hanı).....	98
2. Su Mimarisi Yapıları.....	98
2.1. Hamamlar.....	98
2.1.1. Gedik Ahmet Paşa Hamamı.....	99
2.1.2. Kasım Paşa Hamamı (Alaca Hamam).....	99
2.1.3. Umur Bey Hamamı.....	100
2.1.4. Debbâğlar (Dabak) Hamamı.....	101
2.1.5. Muharrem Efendi'nin Çifte Hamamı (Yeni Hamam).....	101
2.1.6. Kadı Hamamı.....	102
2.1.7. Millet Hamamı.....	103
2.2. Çeşmeler.....	104
2.2.1. Abdi Kadı Çeşmesi.....	104
2.2.2. Ali Ağa Çeşmesi.....	104
2.2.3. Burmalı Mahallesi Çeşmesi.....	104
2.2.4. Cevizaltı (Halime Kadın) Çeşmesi.....	104

2.2.5. Hüdâlı (Hodalı) Çeşme.....	105
2.2.6. Kadınana Suyu.....	105
2.2.7. Olucak Çeşmesi.....	106
2.2.8. Süt Dede (Siyahlar) Çeşmesi.....	107
2.2.9. Taşpınar Çeşmesi.....	107

BEŞİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE AFYONKARAHİSAR'DA EĞİTİM

Uzm. Yusuf İLGAR - Dr. Öğr. Üyesi Zelkif POLAT

1. Müslümanlarda Eğitim.....	115
1.1. Sıbyân Mektepleri.....	115
1.2. Medreseler.....	122
1.3. Avrupai Tarzda Açılan Mektepler.....	133
1.3. 1. Ana Mektepleri (Okulları).....	133
1.3. 1. 1. Birinci Ana Mektebi.....	133
1.3. 1. 2. İkinci Ana Mektebi.....	133
1.3. 2. İbtidai mektepler.....	123
1.4. Kütüphaneler.....	138
2. Gayrimüslimlerde Eğitim.....	140
2.1. Gayrimüslim Okulları.....	142
2.2. İptidai Okulları.....	142

ALTINCI BÖLÜM

MİLLÎ MÜCADELE'DE AFYONKARAHİSAR

Doç. Dr. Turan AKKOYUN

1. Mondros Mütarekesinden TBMM'nin Açılışına Kadar	
Afyonkarahisar'daki Gelişmeler.....	154
2. Anadolu'da Yunan İşgali ve Afyonkarahisar'daki Gelişmeler.....	156
3. TBMM Açılması Sonrası Şehirdeki Gelişmeler ve İşgal.....	158
4. Hazırlıkları ve Gelişimi ile Büyük Taarruz.....	162
4.1. Yunan Ordusu.....	163
4.2. Türk Ordusu.....	163
4.3. Büyük Taarruz.....	163

YEDİNCİ BÖLÜM

KENT BELLEĞİ ÇERÇEVESİNDE AFYONKARAHİSAR'DA MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE YAŞANANLARA İLİŞKİN SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI

Arş. Grv. Hakan YILMAZ - Dr. Öğr. Üyesi Sena COŞKUN

1. Afyonkarahisar'ın Kurtuluş Savaşı'ndaki İşgalleri.....	179
1.1. İşgallere Karşı Direniş Hareketleri.....	182
2. Afyonkarahisar'ın Yunan İşgalinden Kurtarılışı.....	181
3. Milli Mücadele Döneminde Afyonkarahisar'da Yaşananlara Dair Röportajlar.....	183
3.1. Ali Köksal (Afyonkarahisar, Şuhut- 1924).....	183
3.2. Ekrem Saraçoğlu (Afyonkarahisar).....	184
3.3. Halil Taşkın (Afyonkarahisar, Kışlacık Köyü - 1907).....	185
3.4. Hasan Ataman (Şuhut, 1925).....	185
3.5. İbrahim Akkaya (Doğanlar Köyü, 1341 Doğumlu).....	185
3.6. Mehmet Çatyol (Şuhut, 1934).....	186
3.7. Mehmet Erkoşar (Afyon, 1908).....	186
3.8. Mehmet Erol (Şuhut, Çakırözü Köyü - 1917).....	187
3.9. Musa Karadirek (Şuhut, Karaadilli - 1954).....	187
3.10. Nuri Özsoy (Afyon - 1918).....	188
3.11. Osman Nuri Özenç (Şuhut - 1934).....	188
3.12. Ramazan Üçağıl (Çobanlar - 1937).....	189
3.13. Sıtkı Uysal (Şuhut-1923).....	190
3.14. Şerafettin Özdemir (Doğanlar Köyü - 1934).....	191

SEKİZİNCİ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR BASIN TARİHİ [1913-2015]

Doç. Dr. Turan AKKOYUN

1. II. Meşrutiyet Dönemi.....	199
2. Milli Mücadele Dönemi.....	200
3. Bağımsızlık Savaşının Ardından.....	201
4. Çok Partili Siyasi Hayat Dönemi.....	204
5. 1960 Askeri Darbesi Sonrası.....	209

DOKUZUNCU BÖLÜM

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ - Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK
Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan AKKOÇ- Arş. Grv. M. Salim DANIŞ
Arş. Grv. Songül ALKAN

1. Afyon Kocatepe Üniversitesinin Kuruluş ve Gelişim Süreci.....	231
1.1. Üniversite Öncesi.....	232
1.2. Üniversite Aşaması.....	233
1.3. Gelişme Aşaması.....	241
1.3.1. Öğrenci Sayıları (2015-2016).....	242
1.3.2. Akademik Personel Sayıları (2017-2018).....	245
1.3.3. İdari Personel Sayıları (2017-2018).....	246
1.4. Üniversitenin Fiziksel Kaynakları (2017-2018).....	246
1.5. Eğitim-Öğretim Hizmeti Sunan Birimler.....	247
1.5.1. Akademik ve Araştırma Faaliyetinin Yürütüldüğü Birimler.....	249
2. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin Kentin Ekonomisine Katkısı.....	255
2.1. Kentin Gelişimi, Barınma ve Konut İmkanları.....	255
2.2. Tüketim ve Alışveriş Mekânları.....	258
2.3. Üniversitenin Araştırma ve Uygulama Alanları.....	260
2.4. Ulaşım Olanaklarının Gelişimi Açısından Üniversitenin Kente Katkıları.....	264
2.5. İş Gücü Yetiştiren ve İstihdam Sağlayan Üniversite.....	266
3. Afyon Kocatepe Üniversitesinin Afyonkarahisar'a Kültürel ve Sosyal Katkıları.....	267

ONUNCU BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR EKONOMİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Fikret YAMAN - Arş. Grv. Semih AÇIKGÖZOĞLU

1. Termal.....	286
2. Mermer.....	287
3. Tarım ve Hayvancılık.....	290
4. Sanayi ve Ticaret.....	298
5. Gıda	300
5.1. Lokum.....	302
5.2. Kaymak.....	303
5.3. Sucuk.....	304
5.4. Yumurta.....	305
5.5. Haşhaş.....	305

KENT BELLEĞİ ÇERÇEVESİNDE AFYONKARAHİSAR'DA MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE YAŞANANLARA İLİŞKİN SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI

Arş. Grv. Hakan YILMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Sena COŞKUN

GİRİŞ

Afyonkarahisar'ın bulunduğu coğrafi konum, kentin kaderinde önemli bir konuma sahiptir. Şehir, coğrafi konumundan ve Kalesinden dolayı, tarih boyunca bir savaş alanı olmuştur. Şehir tam bir kavşak noktasıdır ve stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle de Kurtuluş Savaşı sürecinde, İtilaf devletlerin işgaline uğramıştır. Afyonkarahisar, muhtemel bir Anadolu hareketinin kilit noktasında yer almaktadır. Anadolu'ya açılan bir kapı konumundadır. Bağımsızlığın kazanıldığı Büyük Taarruz da Afyonkarahisar'da, 1874 rakımlı Kocatepe'de başlamıştır.¹ Bu açıdan Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşunu simgelemektedir.

1. Afyonkarahisar'ın Kurtuluş Savaşı'ndaki İşgalleri

Afyonkarahisar, Mondros Mütarekesi'nden sonra İngilizler tarafından işgal edilmiştir. İngilizler, İzmir İstasyonu ve Hükümet Konağı civarında kuvvet buldurmışlardır. Fransızlar, Afyonkarahisar İstasyonu çevresine yaklaşık 200 kişilik bir kuvveti, 16 Nisan 1919'da şehre yerleştirmişlerdir. (Sarıhan, 1986, I/205) Afyonkarahisar, 21 Mayıs 1919'da ise İtalyanların işgaline uğramıştır (Sarıhan, 1986: I/258)).

Afyonkarahisar'ın Yunanlılar tarafından ilk işgali ise 28 Mart 1921'de ol-

¹ 2015 yılında “T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararına istinaden Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Eskişehir Kültür Varlıklarının Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğü”ne 25.03.2015 tarih ve 1034 sayılı yazısıyla konuyu bildirmiş bunun üzerine Orman ve Su İşleri Bakanlığı V. Bölge Müdürlüğü'nün 12.11.2015 tarihli, 88570880-405-228747 sayılı talebi üzerine Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörlüğü'nden Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarına gönderilmek üzere bilimsel rapor ve gerekli bilgi/belgenin hazırlanması amacıyla” Prof. Dr. Mustafa Güler, Doç. Dr. Turan Akkoyun, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karazeybek, Yrd. Doç. Dr. Ümit Emrah Kurt birliktesi olarak görevlendirilmiş Genelkurmay ATASE Arşivi ile telif eserler üzerinde yapılan araştırmanın sonucu bir rapor halinde 29 Şubat 2016 tarihinde teslim edilmiştir. Düzenlenen akademik birliktelik raporu (Akkoyun, 2015-2016; Karazeybek, 2015-2016; Kurt 2015-2016; Güler vd. 2015-2016) gerekli mercilerden geçtikten sonra “26 Ağustos 1922'de başlayıp 30 Ağustos 1922'de son bulan muharebeler ile doğrudan alakalı olan milli park sınırları içerisinde bulunması azami ehemmiyet gösteren bazı sahaların milli parka dahil edilmesi gerektiği, bunun yanında muharebe ile alakası bulunmayan bazı sahaların milli sınırların dışına çıkarılması gerektiği anlaşılmıştır. “(Başkomutan 2016) “Başkomutan Tarihi Milli Parkı Sınır Değişikliği”, *Haber Türk*, 30 Aralık 2016.

muştur. (Sarıhan, 1986: III/455) Yunanlılar, on gün süren işgal sonunda 7 Nisan 1921'de şehri boşaltmışlardır. (Sarıhan, 1986: III/470) Bu işgal, Sivrihisar tarafından başlamış, Çay, Bolvadin, Küçükçobanlar, Kalecik ve Afyonkarahisar'da sonuçlanmıştır (Altıntaş, 1990: 23). 13 Temmuz 1921'de başlayan ikinci Yunan işgali ise, 27 Ağustos 1922 tarihine kadar (14 ay) sürmüştür. 27 Ağustos 1922 tarihi, Afyonkarahisar'ın düşman işgalinden kurtuluş tarihidir. (Büyük, 2015: 117; Akkoyun 2016; Kara, 2007: 139-151)

İşgal sürecinde Yunanlılar, eski karargâhlarını kullanmakla birlikte şehri, Hıdırlık ve çevresi, Gavur Mahallesi, Yarenler-Karaman-Hamidiye Mahalleleri olmak üzere 3 bölgeye ayırmışlardır. Bölgelerin başına da yüzbaşı atayarak yeni bir idari yapı ortaya çıkarmışlardır (Daşdemir, 2001: 153).

1.1. İşgallere Karşı Direniş Hareketleri

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra, 16 Mayıs 1919'da Afyonkarahisar'da, Umur Bey Paşa Camii önünde halk bir miting düzenleyerek işgale karşı tepkisini ortaya koymuştur (Daşdemir, 2001: 154-155). Afyonkarahisar ve yöresini düşman işgaline karşı korumak amacıyla Redd-i İlhak çeteleri (İsmail Şükrü Hoca ve Bayatlı Arif Bey'in çabalarıyla oluşturdukları), Çelikalay ve Karakeçeli Milli Alayı kurulmuştur. Dağınık bir halde bulunan bu kuvvetler, Afyonkarahisar'da da Kuva-yı Milliye Teşkilatı'nın temelini oluşturmaktadır (Daşdemir, 2001: 15). Reisi, Muhasebeci Reşit Bey, üyeler ise, Müftü Hüseyin (Bayık) Efendi, Gümüşzade Bekir Hoca Efendi, Avukat Koçoğlu Şükrü Bey ve Kesrizade Salih Sıtkı Bey'dir. Koçoğlu Şükrü Bey, Hükümet Konağı önünde, Haydar Çerçel İmaret Camii avlusunda, Hoca Şükrü Otpazarı Camii'nde, Nebil Hoca İstasyon civarında halkı direnişe çağırmışlardır. Kuva-yı Milliye teşkilatı oluştuktan sonra, halk silah, yiyecek ve giyecek yardımında bulunmaya başlamıştır (Polat, 2004: 121).

İşgale karşı teşkilat kurma çalışmaları Bayatlı Arif Bey'in (İplikçioğlu, 1993: 91-93) başkanlığında yürütülmüştür. Salih Kesri, 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey, Hoca Nebil Efendi, telgraf memurları Hadi ve Ali Beyler işgallere karşı direniş göstermiştir. Teşkilatın ilk işi, İngilizlerin el koydukları Osmanlı Devleti'ne ait silahları ve cephaneyi, bugünkü Kasımpaşa İlkokulu'nun bulunduğu belediye gazhane binasından gece baskını ile Erkmek köyünde bulunan 23. Fırka Kumandanlığı'na teslim etmektir. Bu durum kurtuluş mücadelesi verenlere büyük bir moral olmuştur (Daşdemir, 2001: 15).

2 Ağustos 1920'de Afyonkarahisar Kongresi yapılmıştır. (Anadolu, 1993: III/12) Mustafa Kemal Paşa'nın katıldığı bu kongrenin sonucunda, otonomi tezi reddedilerek, TBMM'nin hukukuna girilmiştir. Afyonkarahisar'da Kuva-yı Milliye'nin

oluşturulmasında, Ömer Lütfi (Argeşo) Bey, İzzet Efendizade İsmail Şükrü (Çelikalay) Hoca ve Yarbay Bayatlı Arif Bey etkili olmuşlardır (Polat, 2004: 121). Afyonkarahisar Kongresi, doğuda yapılan kongrelerle, batıda yapılan kongrelerin birleşmesini sağlamıştır. İki bölge arasında çıkması muhtemel çatışmalar bu kongre ile önlenmiştir. Diğer bir nokta, kongre ile, tüm müdafa-i hukuk, redd-i ilhak ve kuva-yı milliye hareketi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin denetimi altına alınmıştır (Altıntaş, 1990: 3).

İşgale karşı yoğun bir biçimde basın yoluyla propaganda faaliyetleri yürütülmüştür. Mili Mücadele yıllarında, Afyonkarahisar'daki en önemli gazetelerden biri *İkaz* gazetesidir. Koçzade Mehmet Şükrü Bey tarafından çıkarılan bu gazete, Milli Mücadele'yi destekler. Gazete Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Meclis-i Vükela kararıyla 22 Haziran 1919'da kapatılmıştır. Milli mücadele yıllarında gazete 3 defa kapatılıp, açılmıştır. Gazete, halkın heyecanını besleyen propaganda yazıları yayınlamıştır. Yaptığı yayınlarla tüm Ege Bölgesi'ni hedeflemiştir. Milli hareketin gerekliliğini, kutsallığını vurgulayarak, hiçbir tehdit ve baskıya da boyun eğmemiştir (Tunca, 2010: 17). Gazete, 1925'de yayın hayatından çekilmiştir. *Öğüd* gazetesi de Milli Mücadele'nin sesi olmuştur. Gazetenin sahibi Abdülgani Ahmet Bey'dir. İşgalci kuvvetlere ve özellikle İngilizlere karşı yaptığı sert yayınlardan dolayı İtalyan işgal kuvvetleri tarafından kapatılmıştır. Afyonkarahisar'da Kuva-yı Milliye'nin diğer önemli yayın organı ise Hacı Ali Emre'nin (Yıldırım, 2017: 2911-2925) sahibi olduğu *Sözbirliği* gazetesidir. (Akkoyun, 2015: 106-107) Gazete 1919'dan 1921 yılının eylül ayına kadar çıkarılmıştır. (Eken, 2015: 37) Mehmet Şükrü Bey tarafından çıkarılan diğer gazete de *Halk Sözü*'dür. (Akkoyun 1998: 48) Bu gazete de Milli Mücadele taraftarı yayınlarıyla İngilizleri rahatsız etmiştir (Küçükçurt, Yüksel, 2001: 200). Görüldüğü gibi işgal boyunca Afyonkarahisar halkı, milis kuvvetler oluşturarak, bu kuvvetlere her türlü desteği vererek, propaganda ve mitingler yaparak, orduya istihbarat sağlayarak bağımsızlık uğrunda yoğun bir faaliyet göstermiştir.

2. Afyonkarahisar'ın Yunan İşgalinden Kurtuluşu

Büyük Taarruz, Türk bağımsızlık mücadelesinin dönüm noktasıdır. (Üçüncü, 2010a; Üçüncü 2011: 345-366) Savaşta olası bir mağlubiyet Anadolu'daki Türk egemenliğini tehlikeye düşüreceğinden, tüm hazırlıklar büyük bir gizlilik içerisinde yürütülmüştür. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Türk Ordusu, 1922 yılının Ağustos ayına kadar taarruz için hazırlıklarını sürdürmüştür.

28 Temmuz 1922'de subaylar arasında bir futbol maçı düzenlenmiş ve bu maçı izlemek bahanesiyle Ordu komutanları Akşehir'e davet edilmiştir. (Sarıhan,

1996: 551-552) Gecesinde komutanlarla taarruzu konuşup gerekli direktifleri veren Mustafa Kemal Paşa, ertesi gün, Fevzi ve İsmet Paşalarla taarruzun şeklini tespit ederek Ankara'ya dönmüştür. 4 Ağustos'ta da taarruz kararını hükümete bildirmiştir. Batı Cephesi Komutanlığı ise 6 Ağustos 1922'de kıtalara taarruz hazırlık emrini vermiştir. 20 Ağustos Pazar akşamı Ankara'dan gizlice Akşehir'e gelen Mustafa Kemal Paşa, Ordu Komutanları General Yakup Şevki ve Nurettin Paşalar ile Süvari Kolordu Komutanı Fahrettin Altay ile Batı Cephesi Karargahı'nda görüşmüştür. Görüşme sonrasında taarruzun 26 Ağustos Cumartesi sabahı yapılmasına karar verilmiştir. Ordu geceleri ilerlemiş, gündüzleri köylerde ve ağaçlıklar altında dinlenmiştir. 24 Ağustos'ta karargâhlar, Akşehir'den Şuhut kasabasına taşınmıştır. (Akkoyun, 1999: 79-100) 25 Ağustos sabahı da Şuhut'tan savaşın yönetildiği Kocatepe'nin güneybatısındaki Çadırılı Ordugah'a nakledilmiştir (Atatürk, 1962: 674). Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın "26 ağustos 1922 sabahleyin düşmana genel taarruz icra olunacaktır" emrini verdiği 93 Nolu Cephe Emri, 25 Ağustos Cuma günü saat 12.30'da Şuhut'taki karargâhtan verilmiştir (Türkmen, 2010: 95).

26 Ağustos sabahı Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Fevzi, İsmet ve Nurettin Paşalar bölgeye hakim bir nokta olan Kocatepe'de gözetleme yerinde bulunmaktadırlar. 26 Ağustos sabahı yoğun topçu ateşi ile savaş başlamıştır. Kısa bir süre sonra Kalecik Sivrisi, Belen Tepe, Tınaz Tepe ve Kılınçarslan Tepe zapt edilmiştir. Ahır Dağlarını aşan 5. Süvari Kolordusu, demiryollarını tahrip ederek, Yunan Ordusunun İzmir ile ulaşım ve haberleşmesini kesmiştir. 27 Ağustos günü saat 17:30'da 4. Kolordu 8. Tümeniyle Afyonkarahisar'a girmiştir (Çetin, 1975: 494). Böylece Afyonkarahisar, bağımsızlık yolundaki büyük zaferin müjdecisi olmuştur. Halk askeri büyük bir sevinç içinde karşılamıştır. Şehir 14 ay beklediği hürriyetine kavuşmuştur. Vilayet meydanına Türk Bayrağı çekilmiştir. Şehirde ne kadar Ermeni unsuru varsa, hepsi de Yunan kuvvetleri ile birlikte Afyonkarahisar'ı terk etmişlerdir (Akkoyun, 1997: 400). 29 Ağustos'ta Başkomutanlık ve Batı Cephesi Karargâhları Afyonkarahisar'a, I. Ordu Karargâhı ise Balmahmut'a intikal etmiştir (Çetin, 1975: 495). Şehrin kurtuluşu, sadece Afyonkarahisar'da değil, tüm Türkiye'de büyük sevinç gösterilerine dönüşmüştür. Başta Ankara, Konya Ereğli, Kars, Erzurum, Adana, Mersin, İzmit, Zonguldak ve Akdağ Madeni'nde zafer gösterileri yapılmıştır (Üçüncü, 2010: 221). Hatta bu zafer, Mısır, Suriye, Tunus ve Cezayir'de de büyük sevinç gösterilerine sahne olmuştur. Suriye gazeteleri, Müslüman dünyasını Türkiye'ye maddi yardım yapmaya çağırmış, çeşitli yardımlar toplamışlardır. Mısır'da, Afyonkarahisar'ın geri alınması üzerine, dükkanlar ve evler Türk bayrakları ile donatılmış, Anadolu için yardımlar toplanmıştır (Şahin, 2010: 244).

Afyonkarahisar'ın işgal döneminde halk arasında bazı kişiler önemli istihbarat çalışmaları yaparak, topladıkları bilgileri cepheye iletmeyi başarmışlardır. Bunlar arasında en dikkat çekici olanı Halil Ağa'dır. Halil Ağa, Yunanlıların içinde yaşayan, ama asla sır vermeyen bir casustur. Denizli'li istihbaratçı Yaşar Yüzbaşı, her hafta kömürcü kılığındaki bir köylü gibi Halil Ağa'ya gitmiş, aldığı bilgileri üstlerine aktarmıştır. Halil Ağa, çiftliğinde, Yunan üst düzey subaylarına yedirmiş, içirmiş ve sırları almıştır. Mustafa Kemal Paşa, kurtuluştan sonra Afyonkarahisar'a ilk gelişinde Halil Ağa'yı sormuştur. Halk, Halil Ağa'yı, Yunancı diyerek suçlamıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Halil Ağa'nın kahramanlıklarını ve savaştaki önemli görevlerini anlatmış ve halk Halil Ağa'yı alkışlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, Halil Ağa'ya Belediye Başkanlığı mührünü teslim etmiştir (Tunca, 2010: 45-46). Görüldüğü gibi işgal ve savaş boyunca şehirde çok acılar yaşanmış, halk mücadelesini ve umudunu hiçbir zaman kaybetmemiştir. Herkes elinden geldiği kadar milli mücadeleye yardımda bulunmuş, ordusunu kucaklamış ve sonunda 27 Ağustos 1922'de özgürlüğüne kavuşmuştur. Afyonkarahisar'ın kurtarılışı ile birlikte taarruz devam etmiş ve nihayet 9 Eylül günü İzmir'in geri alınması ile savaş sona ermiştir.

3. Milli Mücadele Döneminde Afyonkarahisar'da Yaşananlara Dair Röportajlar

Çalışma kapsamında, Milli Mücadele Döneminde (1918-1922), Afyonkarahisar ve çevresinde, döneme tanık olan ya da döneme tanık olan kişilerin anılarını bilen, aktaran (oğlu, kızı, akrabası, arkadaşı vb.) kişilerle röportajlar yapılmıştır. Bu röportajlar görüntülü ve sesli olarak kaydedilmiştir. Bu röportajlarda Milli Mücadele döneminde Afyonkarahisar'da yaşananlar (Afyonkarahisar'ın Yunan Ordusu tarafından işgali, işgal sırasında yaşanan gelişmeler, şehrin düşman işgalinden kurtarılışı, savaş sonrasında yaşanan gelişmeler) aktarılmıştır.

3.1. Ali Köksal (Afyonkarahisar, Şuhut - 1924 Doğumlu)

-Mustafa Kemal Paşa, Şuhut'a nasıl gelmiş ve Şuhut'tan Kocatepe'ye nasıl gitmiştir?

Mustafa Kemal, İsmet Paşa ile beraber, Sultandağı'ndan, Bolvadin'den geliyor Şuhut'a. Şuhut'ta Zaferyolu İlkokulu'nda, Atatürk sert sözle, sevgili vatandeşlerim diyerek halka hitab ediyor. Çok sert ve ince bir sesi vardı derdi rahmetlik ablam. Benim kucağımda Vahit vardı diyor, ben geriden izledim, millet kalabalıktı diyor. Ondan sonra da akşam üzeri, nere var burada, Hoccoğlu var, Hacıvelioğlu var, Hacıbeyler var. Hacıbeyler'in evi o zaman çok mükemmel yapılmış, Paşa'yı oraya götürelim diyorlar, İsmet Paşa ile beraber oraya götürüyorlar. Akşama ka-

dar orada konuşacaklarını konuşup, Kocatepe yolunu tutuyorlar. Kocatepe yolu, Çakırözü köyünün üstü, orada harp programını yaptıkları değirmen damından yollarına devam ediyorlar. Orada Kömürtepe falan vardır, Arap Köyü ve Çakırözü köyünden çıktığın zaman önce Kömürtepe'ye ardından Tınaztepe'ye öyle varırsın. Tınaztepe'nin etraflarını örmüşler. Eğer İsmet Paşa bir ayda sökerse bir günde söktüm desin demiş düşman, fakat bir gün bile dayanmamış.

3.2 Ekrem Saraçoğlu (Afyonkarahisar)

-Halil Ağa kimdir?

Halil Ağa, benim babamın amcası. Çocukları olmamış, babamın da babası erken yaşta ölünce, Halil Ağa babamı yanına almış ve nüfusuna kaydettirmiş. Bizler de o aile içerisinde büyüdük. Yunan harbi döneminde, bizim köyümüz var, Afyon'a 9 km uzaklıkta Beyyazı, eski adı Anbanaz. O köyde Halil Ağa'nın arazileri var. Yazın 4, 5 ay köyde kalırlar. Ortakçıları vasıtasıyla ziraat yapılır. Halil Ağa çok zevk sahibi, çok güzel bir bahçe yapar. iek hastasıydı, saksılarda ve seralarda yüzlerce iek yetiştirir.

-Halil Ağa, Afyonkarahisar'ın düşman işgalinden kurtarılmasında nasıl bir rol oynamıştış?

Yunanlılar bizim köye çok yakın Güzelim Dağları denilen dağda karargâh kuruyorlar. Aynı zamanda Kocatepe ile de irtibat halindeler. Karargâh bizim köye 2, 3 km. mesafede. Tabi bahçe meşhur bizim, havuz başı var. Dedem Yunan subayları ile ahbablık kuruyor. Akşamları havuz başında masalar kuruluyor, onlara içki içiriyor dedem, onlardan bilgi almaya alışıyor. Onların ertesi gün yapılacak programları ne ise Halil Ağa dinliyor, onlar gece karargâhlarına gidiyorlar. Ertesi gün bazı rivayetler, o zaman Afyon'daki bir subayın sivil kıyafetle, o zaman eskiden evlerde meşe kömürü dediğimiz kömür kullanılır, kömür de bizim köyün üzerindeki köylerden temin edilirdi. O subayın merkeplerle kömürcü kıyafeti ile Halil Ağa'nın yanına gelip, ondan bilgi aldığı söylenir. Bir rivayete göre de o subay fırsat bulup gelemese kendisi 2 merkebe kömür sardırır, şehre gelirmiş. Subay kömürleri benim evime götür dermiş. Dedem subayın evine gidermiş. Çok önemli bilgiler olduğu zaman bu şekilde aktarırmış. İstiklal harbi oluyor, kazanılıyor, bütün Afyon halkı toplanıyor, Halil Ağa nerede diye soruyor. Fakat Halil Ağa'yı Afyon halkı Yunan subayları ile yiyip içtiği, oturup kalktığı için Yunancı adını takıyorlar, herkes öyle biliyor. Atatürk, Halil Ağa nerede diye sorduğunda yuhluyorlar. Atatürk, taarruz Halil ağa'nın bize verdiği bilgilerle başladı diyor. Halil Ağa'yı bulup geliyorlar. Halil Ağa'yı Afyon'un belediye başkanı yapıyor.

3.3. Halil Taşkın (Afyonkarahisar, Kışlacık Köyü - 1907 Doğumlu)

-Savaş sırasında Mustafa Kemal Paşa'yı gördünüz mü?

Bel Çeşmesi'nin yanından, Bademlik'in Yazılıkavak deriz, oraya götürdüler, orada büyük bir çadır, sarı, pencere falan böyle, orada Kemal, Kemal, Atatürk adı falan yok, Kemal, seni Kemal yolladı, nerede Kemal? Ben de nerede, ne bileyim ben Kemal. Kocatepe'de, ha asker, ha asker, o Söbücova denen yerde gördüm. Yunan'ın askeri genç, bizim asker yaşlıydı ölüleri gördüğümüzde. Ben de asker olacaktım, yaralıydım Efe köyünde, Ali İhsan Paşa iyi ettirdi benim yaralarımı. Buradan muhacir kaçtık gittik biz, kaçak gittim ben. Paşa'yı birkaç kişi, bu dereleri, yolları bildiğimiz için Büyükkalecik'e kadar, bir adam daha vardı, o şehirden getiriyor Paşa'yı, bize de yol gösterttirdiler.

-Afyonkarahisar'ın Yunan işgali sırasında neler yaşadınız?

Babamın gözleri sakattı. Ben elimle gezdiriyorum. Kör mü, sağlam mı diye, gözlerinin altını dağıttılar. Babam durmayacağı buraya, kaçacağı dedi. Biz Küçükkalecik'e çıktık, Küçükkalecik'ten Büyükkalecik'e, Büyükkalecik'ten Ayvalı Yaylası denen yere vardık. Orada bir hafta, 10 gün kaldık. O zaman buraları yakıtılar. Çakırözü'ne indik, Çakırözü'nden Ağzıkara'dan, kasabanın (Şuhut) Bazlar köyü var ta ileride, Bazlar köyüne vardık.

3.4. Hasan Ataman (Şuhut, 1925 Doğumlu)

-Mustafa Kemal Paşa, Şuhut'a nasıl gelmiş ve nerede kalmıştır?

Atatürk, İnönü ve Fevzi Çakmak, Çay yolundan, İnli köyü, Eseli köyü, Selevir köyü, Halaç, o yoldan gelmişler. Onların Şuhut'a geleceğini kimse bilmiyor. Geldiklerinde de kimse, halk da söylenen bir tek laf var paşalar geldi, paşalar gitti. 24'ünde buraya geliyor Atatürk, İnönü ve Fevzi Çakmak. Atatürk Hacıvelilerin 1. Evde, 2. Evde de İnönü kalıyor. Bir taarruz olacağını, bir hazırlık içinde olduğunu kimse bilmiyor. Konya tarafından falan gelenler, gece yürüyüşe çıkıyorlar, Konya'dan, Adana'dan, Isparta'dan, Burdur'dan boyuna buraya 2, 3 ay asker gelmiş. Gece geçiyorlar, kasabaya girmiyorlar, gündüz söğütlerin altında yatıp dinleniyorlar, gece yürüyüşleri ile orduya katılıyorlar buradan. Bizim Şuhut'tan ve köylerinden o zamanki vasıtalarla, kağnılarla cephaneleri aşağıdan yukarıya, sırta, merkeplerle, beygirlerle çekip büyük taarruzun hazırlığına köylüsüyle kentlisiyle Şuhut halkı yardımda bulunuyor.

3.5. İbrahim Akkaya (Doğanlar Köyü, 1341 Doğumlu)

-Afyonkarahisar'ın Yunan işgali sırasında neler yaşadınız?

Şu büyük dağın arkası, Ağul Dağı derler oraya. Onun arkasında duruyor

Türk askeri. Harb başlayınca şu ormanlıktan buraya bizimkiler sıçrayarak geliyor. Hüseyin, Çelik Hasan bunlar cephe kazmaya gelmişler. Köylerden getiriyorlar, Yunan ordusu, cephe kazdırıyor. Tel örgünün içinde gittik bizde istihkam kazdık, akşam köye geldik, yollarlardı, ekmeğimizi verirlerdi diye anarlardı. 12, 13 yaşlarındaki çocukları götürüp istihkam kazdırırlarmış. Öğlen yemeklerini verirler, akşam da evlerine götürürlermiş askerler. Bizim köyü yıkmışlar, Bostanlı'da bizim köyün bir kısmı, bir kısmı da bu Ağıl Dağı'nın arkasında ikiye bölünmüş gitmiş.

3.6. Mehmet Çatyol (Şuhut, 1934 Doğumlu)

-Babanız kimdir, kaç yılında doğmuş?

Babam Hicri 1319 doğumlu (Miladi olarak 1901), ismi Veli Çatyol.

-Babanızın, Mustafa Kemal Paşa Şuhut'a geldiğinde neler yaşanadığına dair bir anısı var mıdır?

Bir çeşmenin önünde Atatürk, İnönü ve Fevzi Çakmak gelmiş. Gel delikanlı diyerek çağırmışlar, arabaya almışlar, Çakırözü yolunu göster demişler. Hors istikametinden Çakırözü'ne götürmüş babam. Orayı geçiyorlar Çakırözü'nü, bir ahlal ağacının altında bırakıyorlar, burada 1, 2 saat bekle seni alacağız deyip babamı orada bırakıyorlar, gidiyorlar. Ertesi günü şafak vaktinde top sesleri gelmeye başlıyor. Gün ışıdıktan sonra yaralılar gelmeye başlıyor.

3.7. Mehmet Erkoşar (Afyon, 1908 Doğumlu)

-Adınız nedir ve kaç yılında doğdunuz?

Mehmet Erkoşar, 1908 yılında Afyon'da doğdum.

-Afyonkarahisar'ın Yunan işgali sırasında neler yaşadınız?

Trikopis beyaz bir atıyla teftişe gidiyordu cepheye. Ben bakkal dükkanı çalıştırdım. Bir dostuma çıraklık yapıyordum. Beni karakola götürdüler, subayın karşısına çıkardılar. Efendim bu çürük limon satıyormuş onun için getirdik dediler. Subay bana bir tokat vurdu. O zaman başıma göçtü zindan. Sonra karnım şişmeye, hastalanmaya başladım hırsımı alamadım.

-Afyonkarahisar düşman işgalinden kurtarıldığı gün neler yaşandı şehirde?

Türk askeri akşam ezanına yakın geldi. Perişan bir vaziyetteydi, üst baş muntazam değildi böyle. Sonra Ayşe kadın mahalleliyi toplamış, askerin gittiğini görür görmez baltalarla kapıyı kırdılar. Camide 600 kadar esir, tutuklu vardı. Onlar dağıldılar mahalleye. Görmeye değer, böyle sarılarak, kucaklayarak, neler neler görürseniz bir, sevincinden coşuyor millet, çünkü esaretten kurtuldum diyerekten nasıl karşılayacağını bilmiyordu askerleri.

-Mustafa Kemal Paşa'yı hiç gördünüz mü?

Belediyenin merdivenlerinde, bize efe, zeybek elbisesi giydirdiler, elimize kılıç verdiler, Atatürk'ü karşıladık. 1925 yılıydı galiba tam hatırlayamıyorum. Atatürk'ü orada gördüm. Fotoğrafımı çektiler. Atatürk'ün gözlerinden bir şeyler anladım ben, gözleri, çok manidar bir gözü vardı, bakışları vardı, çok kuvvetli bir görüşü vardı.

3.8. Mehmet Erol (Şuhut, Çakırözü Köyü - 1917 Doğumlu)

-Çakırözü köyünde Büyük Taarruz öncesinde neler yaşanmıştır? Mustafa Kemal Paşa, Çakırözü köyünde neler yapıyor?

Şuhut, Çakırözü Köyü'nden Atatürk evvela yolları keşfetmiş. Yolları keşfettikten sonra, camızlarla 4 tane büyük top çıkarıyor Kocatepe'ye. Tam mevkisini, o yanı, bu yanı, cepheleri keşfettikten sonra topun patlayacağından 1 gün evveli Çakırözü'nün su değirmenin önünde çayırılığa çadır kuruyor Atatürk. Sivil, köylüler Atatürk'ü karşılıyor. Benim babam su değirmenini döndürürdü. Atatürk'e orada yemek yapıyorlar, katmer, su getiriyor babam. O gün cepheleri yerine oturtuktan sonra, 2. Gün şafakla saat 5'te bütün cepheler zıngır zıngır top atışına başlıyor. Bizim asker cepheye yanaşılıyor, evvela yerleşiyor, ondan sonra toplarımız başlıyor. O gün akşama kadar toplar dövünüyor. Evvela Kayadibi bozuluyor. Arkasından da Afyon bozuluyor.

3.9. Musa Karadirek (Şuhut, Karaadilli – 1954 Doğumlu)

-Dedeniz kimdir, adı ve doğum yılını söyler misiniz?

Dedem çevrede Karadirek Ahmet Efe olarak biliniyor. 1897 yılında Karaadilli'de doğmuş.

Savaşta hangi görevde bulunmuş?

Fahrettin Paşa'nın 5. Kolordusunda, süvari kolordusunda görev alıyor. I. Tümenindeymiş sanırım orada. Büyük Taarruz başladığında da Sandıklı Cephesinde Yunan içine akıncı olarak giriyorlar. Özellikle Yunan ordusunun dağılmasında, bozguna uğramasında aktif rol oynuyorlar. Büyük Taarruz devam ettiği sürece, Kurtuluş Savaşı boyunca İzmir'e kadar Yunan'ın peşinde süvari olarak ön saflarda yer alıyor. Hatta yanan köyleri, şehirleri anlatması da var defterinde:

-Defterde yazan başka anıları var mıdır?

Yunan Dumlupınar'dan kaçıyor. Dört fırka Yunan'ın önünü kestik. Gediz Köprüsü geçiş yeriydi, köprüyü patlattık. Yunan askerleri el ele tutuşup, köprüyü geçmeye çalışıyordu. Tam planladığımız gibi tuzağa düştüler. Ateşe başladık. Nereye kaçacaklarını, siper alacaklarını şaşırılmışlardı. Teslim olmak için el kaldırıp,

bağırmaya başladılar. Bizim paşa ateşi kesin dedi. Ateşi kestik, on kadarı yanımıza geldi. Başlarında zabitleri vardı. Ateş etmeyin, teslim olacağız dedi. Ateşi kesmemizden yararlanan Yunan askerleri birden saldırıya geçti. Savaş beş saat kadar sürdü ve sonunda çaresizlik içinde teslim oldular. Gediz Suyu'nun kıyısından dağın yamacına kadar esirler toplandı ve biz esirleri piyade askerlerine teslim ettik.

3.10. Nuri Özsoy (Afyon - 1918 Doğumlu)

-Afyonkarahisar düşman işgalinden kurtarıldığı gün neler yaşadığınızı hatırlıyor musunuz?

Bir günün sabahı, evde büyük bir heyecan, evin yaşlı hanımları, hazırlık içinde. Türk askerinin Afyon'a girişini karşılamak üzere bütün ev halkı seferber oluyor. Onlara evde ne kadar yiyecek varsa, Türk askerine yedirebilmek için, ikram edebilmek için şimdi müze semtinin bulunduğu yer eskiden Akçeşme Semti diye bilinirdi, oraya doğru yola koyuluyorlar. Türk askerinin Afyon'a girişini o mevkide karşılıyorlar.

-Türk askeri nasılmış?

Anlattıklarına göre Türk askeri, elinde ipe sarılı bir silahı, silah kayışı yok, ayağında keçe sarılı, asker postalı diye bir şey yok, bu halde karşılanıyorlar. Götürebildikleri yiyeceklerle askeri doyurmaya çalışıyorlar.

3.11. Osman Nuri Özenç (Şuhut - 1934 Doğumlu)

-Büyük Taarruz öncesinde Şuhut'ta neler yaşanmıştır? Halk askere yardım etmek için neler yapmıştır?

Büyük müderrislerden Peyk Efendi, Peyk Bahadır, onun oğlu Şuhut Çarşı Cami, İplik Cami İmam Hatibi ve Vaizi Hacı Ziya Bahadır, babam Vasıf Özenç'in dayısıdır. Onun başkanlığında yardım komiteleri kurulmuş. Birçok mahallerimizde, pek çok anneler, askerimize, ordumuza yün ipliklerden çorabından tut, çamaşırına kadar hazırlamışlardır. Hacı Ziya Bahadır hocamız, Şuhut'u mahalle mahalle, sokak sokak gezerek yardım komitesiyle milli ve manevi duyguları aşılamağa beraber, ordumuza gerekli yardımların yapılmasında öncülük etmişlerdir. Bu merhum zat, Mustafa Kemal Atatürk'ün Hacivelioglu evinde kaldığında kendisini ziyaret ediyor. Ay yıldızlı askeri bir kalpakla taltif etmiştir Mustafa Kemal Paşa hazretleri. İşgal altında birçok cephelerde savaş devam ederken, buradaki askeri heyetimiz yaralılarımızın tedavisi için mahallerde münasip evler, binalar aramışlar. Bu arada Baş Mahallesi Pamuk Sokak'ta bize ait bir ev de incelenmiş, fakat evimiz küçük olduğundan revir olmaya müsait olmadığından başka bir eve geçilmiştir. O ev de, Baş Mahallesi Helvacı Sokak'ta Ali Kurtoğlu hanesidir, tarihi bir binadır. Burası

revir haline getirilmiş. Yalı Mahallesi'nde Yalı Cami ve müştemilatı askerlerimizin yaralarının tedavisi için revir haline getirilmiştir.

3.12. Ramazan Üçağıl (Çobanlar – 1937 Doğumlu)

- Kaç doğumluydunuz?

1937.

- Nerede doğmuşunuz?

Çobanlar.

- İsmi neydi babanızın?

Hasan.

- Hangi harplere katılmış?

Bu harplerin hepsine katılmış. Şimdi bunlar evveli Şuhut ve Bolvadin kazasıymış. Oradan bunları şahsi götürüyorlar, daha bıyıkları terlemeden. Babam girdince 13 senede 2 gün geliyor. O da Yunan harbine. Şu Afyon Sivrisi deriz. Çavuş babam. Komutan diyor ki: "Hasan Çavuş senin memlekete geldik" diyor. "Hadi git iki gün dur, üçüncü gün filan yere gel" diyor. Buradan babam iniyor, Çobanlar istasyonundan buraya geliyor. Yunan da şu Çavdarlı'nın üstünde ordusu mu varmış o zaman. Bizim bu köye etraftan göçmenler geliyor. Babam da o gün geliyor. Dedeme diyor ki, baba diyor "pek orda burada gezinme". Yunan şeyleri gezermiş burarlarda. Süvarileri. "Seni alır götürürler" diyor. O halde dedemi yine götürüyorlar. Onlar tutuyor, götürüyorlar. Şurada Karahöyük deriz, orda şey var, bir tane az buz Yunanca bilen biri varmış. Dedemgil 30-40 kişi götürürlerken o Yunanca bilirmiş. Seyitoğlu derlermiş O'na da. Onlarla bir konuşuyor. Dedem bu köyün hocasıymış. Siz diyor, şöyle böyle bu köyün hocasını da götürüyorsunuz bilmem nesini de. Dedemgili o bıraktırıyor. Babam 2 gün burada duruyor evde. Üçüncüsü gün kendi atına biniyor, yüzbaşısının dediği şeye gidiyor. Orda 2 gün sonra bu İzmir'den gelen hattı kesiyorlar, topçu bunlar. Yunan işeyinin burada alayı var. Sülümenli'nin öbür tarafında. Oradan mücadele başlıyor gari. Harp çok şiddetli, hatta Atatürk de rahmetli aralarına giriyor babamgilin. Babam Yemen'de 6 ay İngilizlere esir düşüyor. Oradan bırakıyorlar bunları. Gemiylen yayan, gemiylen yayan bunlar 5-6 ayda Türkiye'ye ayak basıyorlar. Oradan Paşa'nın ordusuna katılıyorlar. Oradan bu yana kademe kademe gelmişler. Yunan harbine de katılmışlar.

- Babanızın istiklal madalyası var mı?

Var da bizde yok şimdi, biz 4-5 kardeşiz. Aldık gitti, hangimizde bilmiyorum, bizde değil yalnız.

- Şimdi babanızın anlattığı kadarıyla bu Yunan harbi nasıl olmuş, o günleri nasıl yaşamış, açlık sıkıntı çekmişler mi, giyim-kuşam sıkıntısı olmuş mu?

Buralarda pek olmamış da Yemen'den bu yana gelirken çok olmuş. Demesi ayıp, adam ayağındaki çarığı yıkamış, közleme etmiş, yemiş. O günleri de anlatırlardı. Burada 8-10 tane vardı. Şu evin olduğu yerde oda vardı. Onlar birbiriyle böyle konuşurlardı. Yani demesi ayıp, hayvanların sıçtığı baktaki arparları dahi seçen olurmuş. Kavurup da yemek için, yıkayıp.

- Peki babanız harp ederken burada Yunanlılarla hiç arkadaşlarından şehit olan olmuş mu?

Olmamı ya, çok olmuş. Ama ben tabi o şehitlerin ismini dahi bilmiyorum. O biliyordu. Kendi gaziydi, gazi maaşı alırdı. Madalyası vardı. Topçu çavuşuydu. Hatta onun bir fotoğrafı vardı ya öbür evde. Bizim iki tane ev. Ta uzakta o ev. Böyle anlatırlardı, biz de dinlerdik.

- Peki o Yunanlılar harp ederken, Yunanlılar kırılmış mı hiç?

Yunan kırılmaz mı, kırılmış tabi. Hem Türk'ten kırılmış, hem Yunan'dan kırılmış. Tabi İzmir'e dökeseye Yunan daha fazla kırılmış.

3.13. Sıtkı Uysal (Şuhut – 1923 Doğumlu)

-Büyük Taarruz öncesinde Mustafa Kemal Şuhut'a nasıl gelmiştir?

Gazi Mustafa Kemal ve arkadaşları Akşehir'den, İnli köyü üzerinden 24 Ağustos 1922 günü akşama doğru Şuhut'a gelmişler.

-Mustafa Kemal nerede kalmış? Şuhut'ta neler yapmıştır?

O zaman Hacı Beylerin aşçıları vardı, orada yemek yemişler, eve geçilmiş orada muhaberat kurulmuş. Telgraflar karşıdaki Hacı Beylerin Ahmet Ağa'nın evinde kurulmuş. Hacı Beylerin büyük evde, kubbeli evde toplanmışlar. Günün hareketlerini gözden geçirmişler. Gece de Çakırözü'ne hareket etmişler. Halil Ağa'nın değirmeninde kalmışlar. Hatta o gocuklu, değirmende istirahat ederkenki fotoğrafı orada çekilmiş. Değirmenciden çok memnun kalmış ve yazı yazmış ve direğine asmış.

Kubbeli evde kamışlar, gece orada yatıyormuş süsü veriliyor, hareketi habersiz olarak İsmet İnönü karşıdaki evde kalıyor, Hacı Beylerin Ahmet Ağa'nın evinde. Muhaberatı oradan idare ediyor. Kubbeli ev dediğimiz büyük odada haritalar açılıyor, hareketi, durum, vaziyet neyse askeri olarak orada yapılıyor. Akşam orada yatıyormuş gibi halka duyuruluyor, gece yatmadan Mustafa Kemal, Gazi Paşa Mahallesi'nden Çakırözü'ne hareket ediyor. Değirmene kadar varıyor, değirmende istirahat ediyor, Halil Ağa'ya teşekkür mahiyetinde bir yazı yazıyor, o da direğe

yapıştırmıştı yazıyı. Biz hatırlıyoruz bu yazıyı, direkte duruyor idi. Değirmenler falan harap oldu, yıkıldı gitti.

3.14. Şerafettin Özdemir (Doğanlar Köyü – 1934 Doğumlu)

- Kaç doğumlusun?

1934 doğumluyum.

- Nerede doğmuşsun?

Doğanlar köyünde.

- Hiç tel örgüye rastladın mı buralarda?

Rastladım. Şehitlerin olduğu yerde rastladım, yukarı sizin gezdiğiniz yer Uzungüney, Yanıktepe çok tel vardı, rastladım oralarda. Ben o dağda 40 sene koyun güttüm.

- Ne gördün bu 40 sene içerisinde?

40 sene içerisinde orada yatan tüm şehitlerimizin kemiklerini gördüm. Bu köy, yarısı Yunan içine, yarısı Türk içine muhacir çıkmış, şehitlerimize bakamamışlar. Bu köy zaten fakir olduğu için şehitlerimizi toplayıp gömememişler. Dağlarda çok şehitlerimiz öyle yatar. Hatta çoklarının kemikleri de olduğu yerden kaybolmuş. Devletimiz bu şehitlerimize hiç el atmamış.

- Peki oralarda böyle mermi parçası, kurşun parçasına rastladın mı hiç?

Çok, çok efendim, çok. Hatta kazardık da bak istihkâmlardan, çıkarır satardık bir de. Çıkarır satardık. Yunan burada 1 sene eğleniyor.

- Peki nerede istihkam kazmış Yunanlılar?

Bu gördüğümüz istihkâmlar hep Yunanındır. Bizim bu köylülere, diğer köylülere, hep onlara kazdırıyorlar. Kendi kazması yok.

- Nasıl kazdırıyorlar bu köylülere?

Kazma kürekle.

- Kimlere kazdırıyorlar?

15 yaşında, 16 yaşında, 17 yaşında asker olmamış delikanlılara kazdırıyorlar bunlar.

- Kimler vardı o kazanlardan burada?

Öldüler efendim. 18'li Mehmet Özkara vardı, öldü o. Hatta kendisini bu Yunanlılar yetiştirmişler, Yunan'ı yıkmış, Anlıyor musun? Cavur anlamamış. O'nu da susturmuşlar. Yine 18'li Bostanlı'da vardı bir adam Hacı Abdullah diye. O da bilirdi bunu, fakat öldü şimdi O da.

- Peki başka burada ne yaşanmış, Yunanlılarla bizimkiler harp ettiğinde çok zayıat olmuş mu?

Olmuş. Bizim şurada kabrimiz vardır. O kabrin öbür tarafı aşağı yukarı 3 dekarlık 4 dekarlık yer hep şehitliktir. Bu cephelerde yaralananı Yukarı Harmanlı yeri deriz, orada sargı bağı varmış, ağır yaralıları burada korlarmış ölecek diyerekten, hafif yaralıları da İschehisar'a götürürlermiş hastaneye. Ölenleri orda görmüvermişler.

- Bu Giresun şehitleri nasıl oraya gelmişler?

Giresun şehitleri İstiklal Savaşı'nda geliyor, onlar gönüllü olarak geliyor, onların başında Topal Osman var. 47. Giresun Alayı diyerekten geliyor onlar buraya.

- Nereden öğrendiniz bunu?

Büyüklerden öğrendik. Hatta orada yatan Ahmet Çavuş'tan öğrendik.

Cepheden yaralılar gelmiş, Şuhut'un Kubbeli Camisi hastane olarak kullanılmış, yaralıları orada tedavi edilmiş.

Sonuç

Afyonkarahisar'da Kurtuluş Savaşı'ndaki işgaller sırasında çok sıkıntılar ve acılar yaşanmıştır. Bu süreçte, mitinglerle, silahlı direniş örgütleri, milis kuvvetleriyle halk düşmana ve işgale karşı koymuştur. Çok zor koşullarda orduya istihbarat bilgileri ulaştırılmıştır. Büyük zafer için gizli bir biçimde gece gündüz hazırlıklar yapılmıştır. Türk askeri, Türk milleti bağımsızlık uğrana aylar boyunca Kocatepe'ye yığınak yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa da ordu komutanlarıyla hazırladığı savaş planlarını Kocatepe'de hayata geçirmiştir. Sonuç olarak, Afyonkarahisar düşman işgalinden kurtarılmış ve bu kurtuluş ülkenin bağımsızlığı yolundaki kapıyı açmıştır.

Görsel olarak tarihi olayların anlatılması, tanıkların ifadelerine başvurulması (sözlü tarih) çalışmaları daha somut kılmaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan 15 röportaj, savaş döneminde halkın yaşadıklarının görülmesi ve anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Böylelikle geçmişte yaşananlar, anılar aracılığıyla bu güne aktarılmakta, kentin tarihine ve belleğine katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKKOYUN, T. (1997), *Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.
- AKKOYUN, T. (1998), “Meşrutiyet ve Cumhuriyet Devirlerinde Afyon Basınının Kökleşmesi ve Etkisi”, (46-58), *Toplumsal Tarih*, nr. 52, Nisan.
- AKKOYUN, T. (1999), “Milli Mücadele’de Cephe Hududu Olarak Şuhud’daki Faaliyetler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, nr. 14, 1999, ss. 79-100.
- AKKOYUN, T. (2015), *Afyonkarahisar Basın Tarihi*, Afyonkarahisar Belediyesi Yay., Afyonkarahisar.
- AKKOYUN, T. (2016), “Başkomutanlık Millî Parkı’nın Tarihî Temeli Büyük Taarruz Sahası: Hazırlık, Başlaması ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi”, *Başkomutan Millî Parkı Bilirkişiliği*, Afyonkarahisar-Kütahya-Ankara 16.11.2015-29.2.2016, ss. 1-12.
- ALTINTAŞ, A. (1990), *Milli Mücadele Döneminde Afyon ve Havalisi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Anadolu, (1993), *Anadolu ve Rumeli’de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası*, III, TBMM Yay., Ankara.
- ATATÜRK, M. K. (1962), *Nutuk*, Cilt 2, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Başkomutan (2016), “Başkomutan Tarihi Milli Parkı Sınır Değişikliği”, *Haber Türk*, 30 Aralık 2016.
- Büyük (2015), *Büyük Taarruz Başkomutan Meydan Muharebesi*, *Askerî Tarihi Belgeleri Dergisi*, nr. 136, Temmuz.
- ÇETİN, E. (1975), *Türk İstiklal Harbi*, VII, Genelkurmay Harp Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- DAŞDEMİR, L. (2001), “Cumhuriyet Döneminde Afyonkarahisar”, (419-178), Afyonkarahisar Kütüğü, I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.
- EKEN, Ü. T. (2015), *Afyon Basın Tarihi 1912-1998*, Afyonkarahisar Belediyesi Yay., Afyonkarahisar.
- GÜLER, vd. (2015-2016), *Başkomutan Millî Parkı Bilirkişiliği Araştırma Sonuç Raporu*. Afyonkarahisar-Kütahya-Ankara, 16.11.2015-29.02.2016, s.42-43.
- İPLİKÇİOĞLU, N. (1993), “Milli Mücadele’nin Meçhul Kahramanlarından Yrb. Bayatlı Arif Bey ve Ölümü”, *III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu* 22-23 Ekim 1993, ss. 91-93.
- KARA, N. N. (2007), “Büyük Taarruz’un Türk ve Yunan Basımındaki Yankıları”, *VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 18-20 Nisan 2005*, Afyonkarahisar.

- KARAZEYBEK, M. (2016), “Arşiv Vesikalarına Göre Büyük Taarruz Savaş Alanları ve Millî Park Sınırlarının Belirlenmesi Hususunun Değerlendirilmesi”, *Başkomutan Millî Parkı Bilirkişiliği*, Afyonkarahisar-Kütahya-Ankara 16.11.2015-29.2.2016, ss. 13-34.
- KURT, Ü.E. (2016), “Başkomutan Tarihi Millî Parkı Yüzeý Araştırması”, *Başkomutan Millî Parkı Bilirkişiliği*, Afyonkarahisar-Kütahya-Ankara 16.11.2015-29.2.2016, ss. 34-41.
- KÜÇÜKKURT, İ., Yüksel, İ. (2001), “Afyon Basın Tarihi”, (199-206), *Afyonkarahisar Kütüğü*, II, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.
- POLAT, Z. (2004), “Millî Mücadele Yıllarında Afyonkarahisar”, (113-131), *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Afyon Valiliği Yayınları, Afyon.
- SARIHAN, Z. (1986), *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, I, *Mondros'tan Erzurum Kongresine*, 2. b., Öğretmen Yay., Temmuz.
- SARIHAN, Z. (1986), *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, III, *TBMM'den Sakarya Savaşına*, Öğretmen Yay., Temmuz.
- SARIHAN, Z. *Türk Kurtuluş Savaşı*, IV, *Sakarya Savaşı'ndan Lozan'ın Açılışına*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- ŞAHİN, G. (2010), “Kocatepe Ruhü; Büyük Taarruz'un Kazanılmasındaki Psikolojik Faktörler”, (227-247), *Atatürk ve Büyük Taarruz Kahramanlarına Armağan*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar.
- TUNCA, A. (2010), *İşgal Yıllarında Afyonkarahisar*, Karaman Matbaası, Afyonkarahisar.
- TÜRKMEN, Z. (2010), “Büyük Taarruz Harekatı”, (95-148), *Atatürk ve Büyük Taarruz Kahramanlarına Armağan*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar.
- ÜÇÜNCÜ, U. (2010), “Afyonkarahisar'ın Kurtuluşu ve Türkiye'deki Yankıları”, (213-226), *Atatürk ve Büyük Taarruz Kahramanlarına Armağan*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyonkarahisar.
- ÜÇÜNCÜ, U. (2011) “Türk Basımına Göre Büyük Taarruz'da Din Olgusu”, *Türkiyat Mecmuası*, XXI, Gül, ss. 345-366
- ÜÇÜNCÜ, U. (2010a), *Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar Nisan.
- YILDIRIM, A. C. (2017), “Girişimci, Gazeteci ve Eğitimci Tarihi Bir Şahsiyet: Afyonkarahisarlı Hacı Ali Bey”, (2911-2925) *II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, Alaaddin Keykubad Üniversitesi Yay., Alanya.